

М. В. Медведь,
аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7133-3351>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.22.332

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПЛАТФОРМІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІЙ

М. Medved,
Postgraduate Student, Interregional Academy of Personnel Management

INSTITUTIONAL MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT
OF INFORMATION AND COMMUNICATION INFRASTRUCTURE
OF THE ECOSYSTEM OF RURAL TERRITORIES

Постановка проблеми визначається стрімким і комплексним характером цифрової трансформації, де ключовим елементом стають технологічні платформи. Вони діють як базова інфраструктура, що опосередковує взаємовідносини між різними групами користувачів (покупці, рекламодавці, постачальники), дозволяючи власникам отримувати привілейований доступ до даних про цю взаємодію. Це створює виклики для публічного управління, оскільки традиційні моделі New Public Management (NPM) та New Public Governance (NPG), а також територіальна політика (поліси зростання, кластери) фокусуються на фізичній близькості та інфраструктурі. На відміну від цього, платформізація руйнує просторову обумовленість, вимагаючи від влади управління цифровими ресурсами та потоками, а не лише фізичними об'єктами.

Аналіз літературних джерел (з посиланням на Д. Белла, К. Шваба, А. Грінфілда, Н. Срничека та Р. Болдуїна) підтверджує, що глобальне зростання значення цифрових технологій (G20, WEF, OECD) та їхні національні програми ("Індустрія 4.0", "Інтернет плюс") є об'єктивною реальністю. Виявлено наукову лаку: відсутність комплексної, концептуально-функціональної моделі, яка б концептуально розширювала традиційні засади ПУ (інтегруючи управління цифровими активами) та функціонально визначала інституційні механізми для проактивного стимулювання та регулювання розвитку платформної економіки саме на територіальному рівні.

Методологія дослідження базується на системному та інституційному аналізі ролі держави в умовах цифрового оновлення. Використано методи історичного порівняння (звернення до класиків постіндустріалізму та аналіз еволюції глобалізаційних процесів за Р. Болдуїном) та критичного синтезу (виявлення як позитивних (К. Шваб), так і негативних (А. Грінфілд, В. Еубенкс) наслідків платформного капіталізму, таких як маніпулювання, тотальний контроль та соціально-економічна поляризація).

Виклад основного матеріалу обґрунтовує, що держава в умовах платформізації не втрачає, а набуває нових функцій. Ці функції охоплюють: формування законодавчої бази, адекватної новим економічним умовам; стимулювання створення технологічних платформ; встановлення нових технологічних та освітніх стандартів; забезпечення рівних конкурентних умов та кібербезпеки. Доведено, що цифровізація сприяє зростанню керованості через мережевий ефект взаємодії з громадянами, підтримуваний процедурами справедливого консенсусу (наприклад, завдяки алгоритмам блокчейну). Нова глобалізація, керована ІКТ, характеризується позагалузевим впливом, слабкою керованістю та інтернаціоналізацією робочого класу, що змінює зміст національних економічних політик.

Висновки підсумовують, що технології блокчейну, ШІ та Big Data приносять принципові прориви в процесах збирання та аналізу інформації (проекти "розумного міста/регіону"), а краудплатформи сприяють спільному провадженню політики та електронній участі. Однак ризики загострення цифрового розриву (між "цифровими лідерами" та "аутсайдерами" за компетенціями та доступом) та зростання можливостей маніпулювання вимагають від публічного управління приділяти найпильнішу увагу розвитку його гуманітарної складової (громадянська культура, комунікативні навички), щоб запобігти комерціалізації та втраті свободи приватного життя. Розроблена концептуально-функціональна модель має забезпечити баланс між технологічним прогресом та демократичними цінностями на територіальному рівні.

The problem statement is determined by the rapid and complex nature of digital transformation, where technological platforms are a key element. They act as a basic infrastructure that mediates relationships between different groups of users (buyers, advertisers, suppliers), allowing owners to gain privileged access to data about this interaction. This creates challenges for public administration, since traditional models of New Public Management (NPM) and New Public Governance (NPG), as well as territorial policies (growth poles, clusters) focus on physical proximity and infrastructure. In contrast, platformization destroys spatial conditioning, requiring authorities to manage digital resources and flows, not just physical objects.

Analysis of literary sources (with reference to D. Bell, K. Schwab, A. Greenfield, N. Srnychek and R. Baldwin) confirms that the global growth of the importance of digital technologies (G20, WEF, OECD) and their national programs ("Industry 4.0", "Internet Plus") are an objective reality. A scientific gap has been identified: the absence of a comprehensive, conceptual and functional model that would conceptually expand the traditional principles of the platform economy (integrating digital asset management) and functionally define institutional mechanisms for proactively stimulating and regulating the development of the platform economy at the territorial level.

The research methodology is based on a systemic and institutional analysis of the role of the state in the context of digital renewal. The methods of historical comparison (referring to the classics of post-industrialism and analyzing the evolution of globalization processes according to R. Baldwin) and critical synthesis (identifying both positive (K. Schwab) and negative (A. Greenfield, V. Eubanks) consequences of platform capitalism, such as manipulation, total control, and socio-economic polarization) were used. The presentation of the main material substantiates that the state in the conditions of platformization does not lose, but acquires new functions. These functions include: forming a legislative framework adequate to new economic conditions; stimulating the creation of technological platforms; establishing new technological and educational standards; ensuring equal competitive conditions and cybersecurity. It is proven that digitalization contributes to the growth of manageability through the network effect of interaction with citizens, supported by fair consensus procedures (for example, thanks to blockchain algorithms). The new globalization, driven by ICT, is characterized by extra-sectoral influence, weak governance and internationalization of the working class, which changes the content of national economic policies.

The conclusions summarize that blockchain, AI and Big Data technologies bring fundamental breakthroughs in the processes of information collection and analysis (smart city/region projects), and crowd platforms facilitate joint policy implementation and electronic participation. However, the risks of aggravating the digital divide (between "digital leaders" and "outsiders" in terms of competences and access) and the growth of manipulation opportunities require public administration to pay close attention to the development of its humanitarian component (civic culture, communication skills) in order to prevent commercialization and loss of freedom of private life. The developed conceptual and functional model should ensure a balance between technological progress and democratic values at the territorial level.

Ключові слова: публічне управління, платформізація, цифрова економіка, економіка територій, концептуально-функціональна модель, інституційні механізми, Штучний Інтелект, блокчейн, мережевий ефект.

Key words: public administration, platformization, digital economy, economy of territories, conceptual and functional model, institutional mechanisms, Artificial Intelligence, blockchain, network effect.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Процес становлення цифрової економіки визначається комплексним характером трансформацій, що зачіпають як державу та бізнес загалом, так і окремих громадян. Загалом під ним розуміють сукупність соціально-економічних та адміністративних реформ, ініційованих у процесі масового впровадження та засвоєння цифрових технологій, таких як: хмарні обчислення, штучний інтелект, інтернет речей, великі дані, блокчейн технології та машинне навчання. Зазначені технології зазвичай поєднуються у складі великих технологічних платформ, що визначаються як набори сумісних технологій, продуктів і каналів їх поширення, а також екосистем їх поширення та використання. Платформи діють насамперед як база інфраструктура, що опосередковує взаємовідносини між різними групами...платформа (1) знаходиться між користувачами і (2) виступає як майданчик, на якому вони

взаємодіють, що дозволяє власнику платформи отримувати привілейований доступ до реєстрації цієї взаємодії. Таким чином, вони "позиціонують себе як посередники, що з'єднують між собою різних користувачів: покупців, рекламодавців, постачальників послуг і товарів, виробників і навіть фізичні об'єкти.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Аналіз літературних джерел сфокусований на виявленні теоретико-методологічних засад, що стосуються моделювання управлінських процесів, розвитку регіональної економіки та впливу цифрових платформ.

Фундаментальні праці з публічного управління розглядають модель як спрощене, але функціональне відображення управлінської реальності (процесів, структури, взаємодії). Вчені досліджують концептуальні моделі (які описують сутність та філософію управлін-

ня, наприклад, New Public Management (NPM) або New Public Governance (NPG)) та функціональні моделі (які деталізують процеси та інструменти, як-от, цикли прийняття рішень або стратегічного планування). У контексті трансформаційних процесів, ПУ акцентує увагу на адаптивних та мережевих моделях управління, здатних реагувати на швидкі технологічні зміни.

Література підтверджує, що цифрова трансформація є ширшим поняттям, ніж просто інформатизація. Це зміна бізнес-моделей та створення вартості на основі даних та мережевих ефектів.

Традиційні моделі (поліюси зростання, кластери) фокусуються на географічній близькості та фізичній інфраструктурі (дороги, виробничі потужності). Проте, платформізація руйнує цю просторову обумовленість, дозволяючи економічній активності відбуватися віддалено (віддалена робота, електронна комерція). Це створює виклики для територіальної політики, яка має тепер управляти не лише фізичними, а й цифровими ресурсами та потоками.

Аналіз джерел дозволяє стверджувати, що: існує потужна база для моделювання в публічному управлінні та окремо для дослідження платформної економіки; наявні моделі Е-урядування та регіонального розвитку недостатньо враховують інституційні механізми публічного управління, необхідні для проактивного управління процесами платформізації економіки територій.

Відсутність комплексної, концептуально-функціональної моделі публічного управління, яка б: концептуально розширювала традиційні засади публічного управління, інтегруючи управління цифровими активами (даними, платформами); функціонально визначала інституційні механізми (ролі, інструменти, процеси) для проактивного стимулювання та регулювання розвитку платформної економіки саме на територіальному рівні.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ

Обґрунтувати концептуально-функціональну модель публічного управління в умовах платформізації економіки територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Темпи розробки, вдосконалення та впровадження нових цифрових технологій як елементних складових платформ зростають у геометричній прогресії: у найближчі п'ять років цифрова трансформація торкнеться чверть світової економіки. Її основне завдання — радикально підвищити ефективність діяльності компаній, індустрій, країн. Цифрова трансформація змінює традиційні бізнес-моделі, з'являються нові гравці в усталених галузях економіки. Проте, всупереч очікуванням багатьох ліберально налаштованих політиків та експертів, держава не тільки не втрачає в цьому процесі свою роль та функції, а й набуває нових. Цифрове оновлення змісту та технологій державного управління здійснюється як усередині системи прийняття політичних та адміністративних рішень, так і поза, у відносинах бізнесу та цивільних асоціацій.

У першому випадку ми маємо справу насамперед із впровадженням системи електронного уряду та елементів електронної демократії. У другому ми стикаємо-

ся з широким комплексом завдань, серед яких слід виділити:

- формування законодавчої бази, адекватної новим економічним та соціальним умовам;
- стимулювання та активну участь у створенні технологічних платформ у рамках окремих галузей;
- встановлення нових технологічних стандартів та контроль за їх виконанням;
- ініціювання нових освітніх стандартів, що передбачають розвиток цифрових компетенцій та навчання нових спеціальностей, найбільш затребуваних в умовах цифрової економіки;
- стимулювання розвитку нових технологій за допомогою державного замовлення;
- забезпечення рівних конкурентних умов для бізнесу на ринку цифрових технологій та послуг;
- о забезпечення необхідного рівня кібербезпеки для бізнесу та громадян;
- податкове стимулювання розвитку та впровадження компаніями нових цифрових технологій;
- просування та правовий захист національних технологій на зовнішніх ринках.

Важливо відзначити, що цифровізація сприяє як підвищенню ефективності технологій державного устрою і муніципального управління, вона робить вирішальний внесок у зростання керованості загалом: управління як мережевий ефект цифровізації державного управління ґрунтується як на кількості можливостей для взаємодії, так і на схильності до спілкування з громадянами. Вона підтримується процедурою справедливого консенсусу, що ґрунтується на можливостях алгоритму блокчейну для інститутів взаємності, рівності та автономної організації.

Необхідно відзначити, що незважаючи на відносну новизну цифрових трансформацій, багато глобальних проблем, які вони породжують, вже обговорювалися в концептуальних роботах класиків постіндустріалізму. Зокрема Д. Белл вже майже 50 років тому (1973 р.) звертав увагу на загострення в умовах постіндустріалізму проблеми узгодження інтересів та ціннісних систем: "таке узгодження...має здійснюватися за допомогою групових чи комунальних інструментів на конкретні, що потребують вирішення питань, на відміну від знеособленої та загальної ролі ринку, і, таким чином, стає тим видимим центром, до якого можуть бути звернені вимоги. У тісно переплетеному суспільстві все більше рішень доводиться вживати за допомогою політичних заходів та планування. Але, хоч би як парадоксально, обидва ці механізми загострюють соціальні протиріччя" [1].

Випереджаюче зростання значення та актуальності використання інструментів цифрової економіки на глобальному рівні за останні 5—7 років можна простежити за зміною частотності згадування самого терміну "цифровий" у документах низки авторитетних міжнародних структур, зокрема "Великої двадцятки" (G20). Так, "у комюніке лідерів за підсумками саміту в Анталії у 2015 р. слово "цифровий" використовувалося двічі в одному абзаці, присвяченому інтернет-економіці. У комюніке лідерів за підсумками саміту в Ханчжоу в 2016 р. слово "цифровий" було використано 12 разів у кількох параграфах документа. До декларації лідерів за підсумками саміту в Гамбурзі в 2017 р. було включено цілий розділ "Використання цифровізації", а слово "цифровий" використовувалося вже 18 разів" [2].

Очевидно, що пандемія COVID-19, що охопила світ 2020 р. у рази, а можливо, і в десятки разів актуалізувала звернення до різних видів цифрових технологій у глобальному масштабі. При цьому виняткового значення набула інтенсифікація інформаційного та технологічного обміну між країнами та постійне зростання транскордонного співробітництва в умовах глобальної цифрової економіки, що забезпечується такими міжнародними організаціями як: Світовий економічний форум (WEF), Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Транс-Тихоокеанське партнерство (ТТП). Про це зокрема свідчить ініціатива та розвиток безлічі національних проектів розробки та впровадження нових цифрових технологій: "Розумна промисловість" ("smart industry") у Голландії та Швеції, "Індустрія 4.0" у Німеччині та Австрії, "Альянс для розвитку індустрії майбутнього" у Франції, Стратегія технологій "Розумна Японія", "Промислові інновації — стратегія 3.0" у Південній Кореї, національна стратегія "Інтернет плюс" у Китаї тощо. Незважаючи на спільність змісту таких програм, всі вони мають національну специфіку та відрізняються за пріоритетними напрямками інноваційної політики, темпами впровадження нових технологій тощо. Навіть у межах Європейського Союзу, де ще в 2015 р. було оголошено про необхідність формування єдиного цифрового ринку в рамках загальноєвропейських стратегій "Цифрова Європа розвиваються не менш активно, ніж макрорегіональні. Незважаючи на міцне закріплення в політичному порядку денному та ключових стратегічних документах найбільш розвинених в економічному відношенні країн, а також різних наддержавних структур, цифрова трансформація викликає далеко не однозначну реакцію як експертної спільноти, так і частини політичного істеблішменту. Оцінки науково-технологічного розвитку на цифрову епоху носять часом діаметрально протилежний характер, актуалізуючи або лише позитивні, або, навпаки, лише негативні риси та наслідки цифрової революції. До очевидних протагоністів останньої належить, наприклад, відомий економіст, розробник концепту четвертої промислової революції Клаус Шваб. Описуючи позитивні зрушення, які несе ця революція світовій економіці, він зокрема зазначає: "По-перше, четверта промислова революція забезпечує можливість інтегрувати незадоволені потреби двох мільярдів людей у глобальну економіку, що стимулює додатковий попит на існуючі товари та послуги шляхом надання нових можливостей окремим людям та спільнотам. По-друге, четверта промислова революція суттєво підвищить нашу здатність справлятися з негативними зовнішніми ефектами, а також стимулювати потенційне економічне зростання. По-третє, правила конкуренції економіки четвертої промислової революції відрізняються від тих, що були в попередніх періодах. Щоб забезпечувати конкурентоспроможність, компанії та країни мають впроваджувати інновації у всіх їхніх формах, це означає, що стратегії, переважно спрямовані на зниження витрат, виявляться менш ефективними, ніж стратегії, що ґрунтуються на більш інноваційних способах пропозиції продуктів та послуг" [3].

У вітчизняній соціології, економіці та політології становлення цифрової економіки часто оцінюється також у позитивному ключі, що насамперед пов'язано з

опорою більшості українських авторів на західні джерела технократичного та ліберального спрямування. Особливо чітко ця позиція проявляється у сферах аналізу розвитку промислового виробництва, міської інфраструктури, а також якості надання адміністративних послуг. Так, наприклад, зазначається: "Цифрові технології допомагають знайти джерела підвищення ефективності та можливості стрімкого конкурентного розвитку підприємств. У той же час вони вимагають змінити існуючі моделі управління, переформатувати комунікації, технології та організаційну структуру підприємств на основі нових цінностей, пріоритетів та орієнтирів, заснованих на партнерстві, клієнтоорієнтованості, інноваційності та синергії" [4].

Однак, необхідно виявляти та аналізувати також і негативні ефекти, які несе стрімка цифровізація. Тим більше, що сьогодні, зокрема, і на Заході, з'являється достатня кількість наукових публікацій, присвячених їм. Так, наприклад, яскраво виражену антагоністичну позицію по відношенню до процесів цифровізації займає відомий американський урбаніст А. Грінфілд. Він виділив цілий комплекс проблем та викликів, які тягне за собою цифровізація.

У сфері публічного управління та громадянської участі він наголошує на збільшенні ризиків маніпулювання та комерціалізації поля політики: "Сьогодні неможливо успішно реалізувати демократичні цінності на платформі розумного міста. У цифрових технологіях завжди стоїть комерційний імператив. Він зраджує інтереси всіх людей без винятку, яким мають служити ці технології" [5].

У сфері розвитку міської інфраструктури та безпеки як основний ризик він зазначає встановлення тотального контролю за особистістю та втрату свободи приватного життя: "сьогодні ці потоки за бажання можна відстежити з прив'язкою до часу та місця. Можна виявити несподівані закономірності та кореляції, що, своєю чергою, може підказати ефективні засоби втручання тим, хто збирається їх контролювати. Усі ритми життя міста видно як у долоні..." [5].

Далі він не безуспішно намагається розвіяти технократичний міф про неминучість прогресу в сферах прийняття комерційних, адміністративних і політичних рішень завдяки використанню нових цифрових технологій: "Досвід, пережитий з початку 2016 р., як видається спростовує головний догмат віри техноутопістів, якщо не більшості прийнятих рішень. Тепер ми знаємо — емпірично незаперечно, — що, яким надано більше інформації, необов'язково приймають мудріші рішення" [5].

Нарешті, Грінфілд оцінює цифровізацію як процес, що веде до глобальної антропологічної кризи: "Мережеві інформаційні технології стали для нас панівним способом переживання повсякденності. Він у той самий час представляє канал, яким ми отримуємо наш вибір, дзеркало, у якому бачимо своє відображення, і лінзу, що дозволяє іншим бачити нас оскільки раніше не міг собі уявити" [5]. Адам Грінфілд аж ніяк не самотній у своїх похмурих оцінках цифрового, платформного капіталізму. З ним солідарний зокрема В. Еубенкс, який стверджує, що "капіталізм платформ" — це радикальна версія неолібералізму, здатна додатково посилити його основні негативні ефекти (дедемократизація, соціально-економічна поляризація, прекарізація зайнятості, житлова криза)" [6].

На відміну від А. Грінфілда та інших радикальних критиків цифровізації більш виважена і нейтральна оцінка процесів цифрових трансформацій, що відбуваються, представлена в роботах молодого канадського економіста і публіциста Ніка Срничека [7]. Він пов'язує свій аналіз не просто з виявленням і дескрипцією основних характеристик процесу цифровізації і логіку розвитку капіталізму та проаналізувати її в контексті динаміки соціально-економічних зв'язків та відносин.

Ключовим двигуном розвитку цифрової економіки стала, на його думку, гонитва за прибутком. Американська економіка змогла зберегти домінуюче становище в післявоєнному капіталістичному таборі лише до початку 1970-х років, коли зіткнулася з жорсткою конкуренцією з боку своїх колишніх противників Німеччини і Японії, які зуміли вміло перетворити американські практики менеджменту (тейлоризм і фордизм) на успішні національні. "індивідуалізації товарів відповідно до споживчого попиту" [7]. Через 10—15 років у низку конкурентоспроможних лідерів на світовий ринок увірвалися Корея, Тайвань, Малайзія, Сінгапур, а трохи згодом і Китай, результатом чого стала "подальша міжнародна конкуренція, надлишок виробничих потужностей та стримування цін" [7]. У цій ситуації допомогти вирішити проблеми традиційного капіталізму змогла лише цифрова інформаційно-технологічна революція.

Таким чином, небачені раніше темпи зростання великих, високоризикованих компаній ІТ сектору, найяскравішим символом якого стала каліфорнійська Кремнієва долина, пояснюються у логіці капіталістичного виробництва досить просто. З одного боку, низькі відсоткові ставки центральних банків провідних економік Заходу після кризи 2008 р. неминуче вели інвесторів до пошуку більш прибуткових напрямів, основним з яких, як і раніше, залишався ІТ сектор. Звідси венчурні інвестиції стають вкрай популярними у всьому світі, що, безумовно, розганяло темпи розвитку цифрової економіки у глобальному масштабі.

З іншого боку, постійної оптимізації (по суті — здешевлення) вимагала робоча сила, яка досягла у післявоєнній Європі та Америці небачених раніше економічних прав. Першою відповіддю на цю проблему з боку корпорацій було виведення окремих виробничих процесів та сервісів на аутсорсинг. Дещо пізніше він перетворився на перенесення виробничих потужностей у країни з дешевою, але порівняно кваліфікованою робочою силою. Однак радикальне рішення їй знайшлося саме з винаходом та поширенням нових інформаційно-комунікаційних технологій: "зайнятість стає дедалі гнучкішою, оплата праці знижується, а тиск з боку менеджменту зростає" [7]. Срничек зазначає (і тут він, очевидно, не є першопрохідником), що сучасне капіталістичне виробництво було досить швидко перебудовано на роботу з інформацією та знаннями, а отже, воно замістило традиційні для капіталістичної економіки ресурси даними: "розвинений капіталізм двадцять першого століття поступово вишикувався навколо завдання вилучення і використання особливого типу сировини — даних. Вони дозволяють координувати працю працівників та наймати зовнішніх підрядників у режимі аутсорсингу; вони допомагають оптимізувати виробничі процеси та робити їх гнучкішими; з їх допомогою можна перетво-

рювати продукти з невисокою торговою націнкою на послуги з високою націнкою; нарешті, сам собою аналіз даних породжує нові дані, і це у сенсі зачароване коло повторюється нескінченно" [7].

Таким чином, на початку 1990-х років. об'єктивно склалися виняткові умови для динамічного розвитку цифрових технологій, які перетворилися на "величезний новий сектор, і імператив погоні за прибутком отримав додатковий імпульс завдяки можливостям, що відкриваються під час переведення людей та бізнесу в онлайн-формат" [7].

Глобальний характер поточних трансформацій, їхня надзвичайна швидкість і мінливість визначили необхідність реконцептуалізації самого процесу глобалізації. Однією з перспективних методологічних підстав такої реконцептуалізації стала теорія нової глобалізації, запропонована американським економістом Річардом Болдуїном у роботі "Велика конвергенція: інформаційні технології та нова глобалізація" [8]. Новину поточної глобалізації Р. Болдуїн визначає за декількома ключовими параметрами.

1. Позагалузовий, значно складніший і багатоаспектний характер впливу глобалізації на національні економіки: "вплив нової глобалізації стає індивідуальним у тому сенсі, що працівники, які виграли і програли, більше не групуються за галузями та професіями. Глобалізація може по-різному впливати на працівників, зайнятих у тих самих галузях і які мають однаковими навичками" [8].

2. Слабка передбачуваність течії та низький ступінь керованості глобалізаційними процесами: "нова глобалізація носить прискорений характер, зумовлений подвоєнням обсягу пам'яті, обчислювальної потужності та пропускну здатності ІКТ кожні кілька років... Технічна природа ІКТ означає також, що нова глобалізація менш підконтрольна. Закони фізики полегшують контроль над потоком товарів значно більшою мірою, ніж над потоком ідей" [8].

3. Втрата національними економіками їх важливих у минулому конкурентних переваг: "сьогодні межі конкурентоспроможності дедалі частіше визначаються фірмами, які керують міжнародними виробничими мережами" [8].

4. Завдяки новій глобалізації відбувається розрив взаємозв'язку добробуту національного робітничого класу та рівня технологічного розвитку промисловості. Робочий клас інтернаціоналізується, особливо в межах макрорегіонів (Європейський Союз, Північна Америка тощо), що "призводить до того, що німецькі робітники перестають бути єдиними бенефіціарами технічних досягнень Німеччини. Відтепер німецькі компанії можуть застосовувати вдосконалену німецьку технологію у поєднанні, наприклад, із польською робочою силою" [8].

5. Суттєво змінюється форма та результат впливу на економічний розвиток географічних факторів та насамперед фактора відстані.

6. Як результат усього викладеного вище, нова глобалізація змінює не тільки контекст, а й зміст національних економічних політик: "У XIX-XX століттях, для того, щоб досягти конкурентоспроможності на світовому ринку, країни, що розвиваються, вибудовували весь вартісний ланцюжок у себе вдома.

У наш час ці країни, щоб стати конкурентоспроможними, приєднуються до міжнародної виробничої коопе-

рації та проводять індустріалізацію, отримуючи сучасні робочі місця у транснаціональних ланцюжках створення вартості" [8].

Звертаючись до ключових досягнень технологічного розвитку та їх цільового впливу на соціально-економічні та політичні процеси, Болдуїн визначає як центральне для нової глобалізації завдання скорочення витрат на переміщення робочої сили, яке вирішується, на його думку, за допомогою двох технологічних інновацій: "Перша ефективна альтернатива послугами...Другою технологічною новацією було б створення ефективної альтернативи переміщенню людей, що спеціалізуються у сфері ручної праці. Цей напрямок називається дистанційною робототехнікою і передбачає, що люди керують роботами, що виконують задані операції на відстані" [8]. Розв'язання цього завдання визначить можливість т.зв. третього роз'єднання, що є фундаментальною основою нової глобалізації.

ВИСНОВКИ

Узагальнимо ключові для розвитку систем стратегічного територіального розвитку новації, виклики та ризики, які привнесла цифрова епоха.

Серед позитивних новацій відзначимо насамперед технологічні, які насамперед трансформували структуру та зміст сучасних соціально-політичних комунікацій. Йдеться про технології блокчейну, штучний інтелект і Big Data. Потенціал їх поки що повністю ще не розкритий, а досвід застосування в системі стратегічного планування та управління розвитком територій занадто малий. Але вже сьогодні можна говорити про принципи прориви, яких вдається досягти за допомогою застосування цих технологій насамперед у процесах збирання, обробки та аналізу інформації, яка отримується в рамках реалізації проектів розумного міста та розумного регіону.

Інший найважливіший прорив пов'язаний з реалізацією різних форм електронної участі громадян, а також розвитком краудплатформ, що дозволяють не лише збирати відомості про проблеми територій, а й акумулювати пул можливих рішень, які були б найбільш прийнятними для мешканців. Подібні платформи державного або муніципального управління забезпечують спільне провадження державної політики з такими базовими нормами, які роблять участь громадян відкритим, справедливим та розумним. Виходячи з цього, спільне управління означатиме спільні дії з розвитку суспільства, коли мережевий ефект співробітництва створює цінність участі. У цьому випадку управління на основі участі тим вище, чим більше можливостей для комунікацій.

З іншого боку, нові цифрові технології, як було докладно показано вище, ведуть до загострення цифрового розриву за різними соціальними та демографічними групами, який полягає насамперед у критичних відмінностях володіння доступом до сучасних засобів передачі та обробки інформації. А також (що сьогодні актуальніше) наявності цифрових компетенцій, що дозволяють користуватися таким доступом найефективніше. Завдяки надзвичайно високим темпам розвитку технологій передачі та обробки інформації розрив між "цифровими лідерами" та "цифровими аутсайдерами" зростає щороку. Звідси надзвичайно важливо "розвиваючи технічну складову електронного уряду... приділяти най-

пильнішу увагу розвитку його гуманітарної складової, а саме: вдосконаленню комунікативних навичок, розвитку громадянської культури та громадянських здібностей, процесу формування суспільних цінностей.

Також значущими для стратегічного розвитку територій ризиками та викликами цифровізації є зростання можливостей маніпулювання поведінкою людей, за рахунок впровадження систем тотального інформаційного контролю, втрата свободи приватного життя та нівелювання традиційних ціннісних підстав політики, що зазнає серйозного тиску технологізації та комерціалізації.

Література:

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства: Спроба соціального прогнозування. Нью-Йорк: Basic Books, 1973. С. 475.
2. Тимофєєв І. Н., Пахомова О. С. "Цифровий" порядок денний "Великої двадцятки" (G20): від Анталії до Гамбурга. Міжнародні процеси. 2018. Т. 16, № 3. С. 6—18. С. 8.
3. Шваб К. Четверта промислова революція. Київ: BookChef, 2018. С. 138.
4. Цифрові технології та підприємства: Белякова О. С. та ін. Цифрові технології в управлінні підприємствами: теоретичні аспекти. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2021. № 1. С. 58—69. С. 61.
5. Грінфілд А. Radical Technologies: The Design of Everyday Life. Лондон: Verso, 2017. С. 73—112.
6. Еубенкс В. The Platform Economy and the Future of Work. Socialist Register. 2019. Т. 55. Р. 137—152.
7. Срничек Н. Платформний капіталізм. Київ: Комубук, 2020. С. 83—101.
8. Болдуїн Р. Велика конвергенція: інформаційні технології та нова глобалізація / пер. з англ.; наук. ред. М. Лазарович. Київ: Наш Формат, 2019. 416 с.

References:

1. Bell, D. (1973), The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting, Basic Books, New York, USA.
2. Timofieiev, I.N. and Pakhomova, O.S. (2018), "The 'Digital' Agenda of the G20: From Antalya to Hamburg", Mezhdunarodnye protsessy, vol. 16, no. 3, pp. 6—18.
3. Schwab, K. (2018), Chetverta promyslova revoliutsiia [The Fourth Industrial Revolution], BookChef, Kyiv, Ukraine.
4. Belyakova, O.S. et al. (2021), "Digital Technologies in Enterprise Management: Theoretical Aspects", Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu, vol. 1, pp. 58—69.
5. Greenfield, A. (2017), Radical Technologies: The Design of Everyday Life, Verso, London, UK, pp. 73—112.
6. Eubanks, V. (2019), "The Platform Economy and the Future of Work", Socialist Register, vol. 55, pp. 137—152.
7. Srnicek, N. (2020), Platformnyi kapitalizm [Platform Capitalism], Komubook, Kyiv, Ukraine, pp. 83—101.
8. Baldwin, R. (2019) Velyka konverhentsiia: informatsijni tekhnolohii ta nova hlobalizatsiia, [The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization], Nash Format, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2025 р.